

Giovanni Lanfranco na Lastovu

Rijetko je koja slika u Hrvatskoj tako iscrpno dokumentirana kao poliptih na glavnom oltaru Župne crkve sv. Kuzme i Damjana na otoku Lastovu. Usprkos tomu on nije bio predmetom posebne studije, iako je četiri slike izradio Giovanni Lanfranco (Parma, 1582.-Rim, 1647.), i ubrajaju se u najvrjednije umjetnine koje su naručene u 17. stoljeću na području nekadašnje Dubrovačke Republike.

Na kamenom oltaru nalazi se šest slika. Na sredini je pala s prikazom zaštitnika Lastova, svetih Kuzme i Damjana (250 x 148 cm). Iznad njih je prikazan anđeo s cvjetnim vijencima i palmom mučeništva, a u sredini, na morskoj pučini, otok Lastovo. Umjetnik se potpisao na hrptu knjige u svečevim rukama: EQ Ios LANFRANCVS.¹ Uatici oltara naslikan je Bog Otac (148 x 70 cm), a sa strana središnje pale četiri manje slike s prikazima sv. Petra, sv. Pavla, sv. Jerolima i sv. Josipa (veličina svake pojedine slike: 95 x 50 cm).

Arhivske dokumente o kupnji slika objavio je Frano Radić 1895. godine. Iz njih doznajemo da je 1. srpnja 1631. godine Lastovac don Anton Bogdanović (Deodatus, Deodat, Diodati),² zastupajući odsutnoga župnika, prikupio u župi 121 dukat koji nije želio predati dubrovačkom nadbiskupu za popravak nadbiskupske palače, već je predlagao općini da novac upotrijebi za gradnju i opremu glavnog oltara u župnoj crkvi. Lastovska je skupština jednoglasno prihvatila njegov prijedlog, iako on nije prihvatio njihovu ponudu da im bude župnik jer se vraćao u Rim gdje je živio od 1626. godine.³ Skupština je 2. studenog 1631. godine u prisutnosti lastovskoga kneza, dubrovačkoga plemića Nikole Palmotića, prihvatila da se novac za kupnju slika na glavnom oltaru povjere don Antonu Bogdanović-Deodatiju »*da dade naslikati u Rimu kod kojeg vrijednog čovjeka. Ukoliko mu ne bude dovoljno stotinu dvadeset i jedan dukat, neka utroši više, samo da se nabavi lijepa stvar.*« (*facia fare la pittua à Roma di qualche valent huomo con commissione, non bastando detti ducati 121 che spenda, e piu accioche si habbia cosa fina*). Knez Andrija Basegli potvrdio je 28. veljače 1633. godine da je don Anton Bogdanović-Deodato na Lastovo poslao šest slika te da su postavljene na glavni oltar u župnoj crkvi. Iz zapisa 1. ožujka 1633. godine doznajemo važne podatke o nastanku slika, njihovim autorima te o isplatama koje je don Anton Bogdanović-Deodato isplaćivao slikarima preko rimskih bankara Camilla i Guida del Pelagio.

— 14. travnja 1632. godine isplatio je 50 dukata »Gospodin Anton Bogdanović gospodinu vitezcu Giovanni Lanfrancu« (*Siğ Caure Gio Lanfranco*) za nekoliko slika koje radi za crkvu u Lastovu (*alcuni quadri che fa per la Comunita, e Chiesa di Lagosta*)

— 21. travnja 1632. godine isplaćeno je 15 dukata slikaru Giovanni Scrivelliju za račun slika koje treba napraviti

— 21. srpnja 1632. godine isplaćeno je 50 dukata vitezcu Giovanni Lanfrancu (*Caua^{re} Gio Lanfranco*) za jednu sliku koju radi za crkvu u Lastovu

— 6. kolovoza 1632. godine isplaćeno je 10 dukata vitezcu Giovanni Lanfrancu za slike (*al d^o Caua^{re} Lanfranco per Pitture*)

— 27. kolovoza ukupne troškove za dvije slike za župnu crkvu u Lastovu slikaru Giovanni Scrivelliju (*a Gio Scruelli Pittore (...) per resto, et intiero pagamento di due Quadri per la Chiesa di Lagosta*).

Prema tome, Giovanni Lanfranco je dobio 110, a Giovanni Scrivelli 25 dukata. Ukoliko se usporedno čitaju dokumenti i sačuvane slike, može se zaključiti da je Lanfranco najprije isplaćen za izradu triju manjih slika koje u to vrijeme, 14. travnja 1632. godine, upravo radi (*alcuni quadri che fa*). To su slike koje prikazuju Boga Oca, sv. Jerolima i sv. Josipa. Potom je 21. srpnja 1632. godine isplaćen za jednu sliku, koja se može protumačiti kao središnja pala s prikazom sv. Kuzme i Damjana. Slikar Scrivelli isplaćen je u dva navrata za dvije manje slike koje prikazuju sv. Petra i sv. Pavla.

Oslanjajući se na same umjetnine i dokumente, danas se mogu jasnije sagledati lastovske umjetnine. Kada su lokalni pisci u 19. stoljeću pisali o njima kao o Tizianovim djelima, imali su, dakako, krivo, ali su na taj način, ne znajući pravo ga majstora, vrednovali slike kao istinska remek djela.⁴ No, istovremeno se može razlučiti udio dvojice slikara. Nasuprot mišljenju dosadašnjih pisaca da je Lanfranco izradio samo središnju palu s prikazom sv. Kuzme i Damjana,⁵ dokumenti i stilaska analiza nedvojbeno potvrđuju da se njegov udio mora proširiti i na tri slike s prikazima Boga Oca, sv. Jerolima i sv. Josipa. Nažalost, lik sv. Jerolima u molitvi smiono okrenut leđima promatraču znatno je oštećen pa se njegova ljepota može tek djelomično prepoznati. No, sve slike pokazuju jedinstvenu poetiku kakva je Lanfrancu bila svojstvena

u četvrtom desetljeću, pred odlazak u Napulj u proljeće 1634. godine. Iza sebe je imao velik opus i ugled u papirskom Rimu, gdje je na tradiciji Correggiove i Carraccijeve umjetnosti slikao oltarne pale, fresko dekoracije i djela s mitološkim temama. Za lastovske slike dobio je narudžbu nakon što je oslikao kupolu Sant'Andrae della Valle prema narudžbi kardinala Alessandra Perettija Montalta (1625.-1628.), palu *La Navicella* u Crkvi sv. Petra (1627.-1628.), nakon čega je bio od pape Urbana VIII. proglašen *Cavaliere di Cristo* 11. listopada 1628.,⁶ te oslik kapele Santissimo Crocifisso u Crkvi sv. Petra prema narudžbi kardinala Francesca Barberinija. Na stvaralačkom vrhuncu radio je oltarne pale ne samo za crkve u Rimu, Perugia i Spoletu, nego i za prekoalpske gradove Augsburg i Lucern. Sliku *Uznesenje Blažene Djevice Marije* za Augsburg (sada München, Nymphenburg) naručili su 1631. godine Wilhelm i Carl Fugger, dok je lucernsku sliku *Molitva na gori* naručio 1633. godine Orazio Scotti. Njezin okvir isplaćen je 8. srpnja 1634. godine kada se Lanfranco s obitelji već preselio u Napulj. To je, prema dosadašnjim istraživanjima, posljednja narudžba prije umjetnikova preseljenja iz Rima u Napulj. Tih je godina Lanfranco angažiran i na izradi fresaka u palačama u Rimu te vilama u okolici grada. Pišući o freskama u vili Arigoni-Varesi-Muti (Frascati) pretpostavio je Erich Schleier da su rađene 1630. godine u suradnji s pomoćnikom. Naglašavajući iznimnost takve prakse, jer je Lanfranco za vrijeme djelovanje u Rimu radio gotovo isključivo samostalno, autor je upozorio da se o njegovim učenicima i suradnicima, koje spominju stariji pisci, ne zna gotovo ništa.⁷ Sve su to važne činjenice kada se piše o lastovskim slikama. One su jedine prekomorske narudžbe kod »najmodernijega slikara toga trenutka u Rimu«, naručene istovremeno kada i slike za crkve u Njemačkoj i Švicarskoj. Na izradi poliptiha nije bio angažiran tek veliki slikar, već i njegov suvremenik (i suradnik?) Giovanni Scrivelli, slikar prosječnih mogućnosti, kojemu su ime i rad potvrđeni u arhivskim dokumentima.

U pripremnim radovima za fresku *La Navicella* u Crkvi sv. Petra (*Loggia della Benedizione*) Lanfranco je razvio novi, dinamičniji, barokniji stil monumentalnih formi i likova. Modelacija postaje sve tvrđa, a izraz oporiji. Specifična je i koncepcija prostora naglašene zračne perspektive s niskim očištem. Takva je i središnja lastovska slika: likovi se gledaju odozdo prema gore (*»di sotto in su«*), preko izvijenih tijela prema »skraćenim« licima svetaca. Skulptorskim modeliranjem likova, napetošću između likova i prostora i snažnim svjetlosnim kontrastima slikar je postigao antiklasičnu kompoziciju koja ga istovremeno odvaja od Annibala Carraccija, Domenichina i Francesca Albanija.⁸ Takvu metodu rada Lanfranco je usavršio ne samo na oltarnim palama izvedenim u četvrtom desetljeću, već i na freskama u kapeli Santissimo Crocifisso u Crkvi sv. Petra. Treba upozoriti i na još jedno obilježje središnje slike na lastovskom poliptihu: monumentalni likovi svetih Kuzme i Damjana koji, naglašenim plasticitetom, dominiraju u prednjem planu slike, zauzimajući gotovo cijelu njezinu visinu, zaogrnuti su draperijom skulptorski raspoređenih nabora. Dijelovi draperije na liku starijega sveca sivozelene boje djeluju nedovršeno: njihova

zrnasta tekstura bez završnoga sloja boje ne bi se smjela tumačiti isključivo umjetnikovim stvaralačkim postupkom (formalnim nemarom ili nedostatkom discipline, što se inače sreće u toj »neovenecijanskoj« fazi slikareve karijere), već njezinom nedovršenošću. To se u jednakoj mjeri može primijetiti i za donju zonu neba, morsku površinu i kopno na kojemu sveci stoje, te na otok Lastovo u sredini, između dvaju svetaca koji ga zaštićuju. Horizontalni, široko nanese-ni slojevi sive boje, tamno more i gustim mrljama oblikovano kopno, podsjećaju doduše na »meteorološka« zagasito mračna i duboka neba Ludovica Carraccija, ali je kontrast između porculanski modeliranih svetačkih lica koja miluje blijedo svjetlo i hrapave draperije prenaplašen i ne sreće se, u tom obliku, na njegovim drugim djelima. Nije, dakle, riječ isključivo o kontrastu kojim se postiže dramatika, već o pali koju je Lanfranco, pred skori odlazak u Napulj, zatrpan brojnim obvezama, ostavio nedovršenu. Tome u prilog govori i izgled gornjega dijela pale na kojoj anđeo modeliran svjetloružičastim tonovima nosi palmu i dva cvjetna vijenca, probijajući se iz visina prema paperjastim, nabujalim oblacićima koji ga uokviruju kao u »tunelu svjetlosti«⁹ (I. Toesca). U pojedinostima (cvjetni vijenci, anđeo i rubovi oblaka), pred nama je »nježno« slikarstvo u kojem su potezi kista lagani, svjež i tečni. U tom je dijelu slike boja prozirna, što se postiže sitnim dodirima svjetla (npr. krila i rubovi oblaka). Ni tri manje slike s prikazima Boga Oca, sv. Jerolima i sv. Josipa ne pokazuju znakove nedovršenosti. U tom je smislu najvažniji lik sv. Josipa. Vitalnost njegova lica, hrapavost tkanine u koju je zaogrnut, pokrenutost ruku, plastičnost prstiju na rukama i nogama, pokazuju podjednako dramatiku i eleganciju Lanfrancova slikarstva. Taj se slikarski postupak može definirati kao naturalizam prožet elegancijom i gracioznošću. I ovdje je očište slike postavljeno izrazito nisko — svetac stoji na tlu koje se spušta, kao na vrh brijega. Drapiranje odjeće i njezino rasprostiranje opravdava sintagmu o Lanfrancu kao »Berniniju ante litteram«.

Prikaz Boga Oca izrazito je dramatičan i robusan. Na takav način Lanfranco je prikazao Stvoritelja u više navrata, no najizrazitije na slici u Fermu (Pinacoteca Comunale, prije Crkva San Filippo, glavni oltar), postavljenoj uatici oltara na kojemu pala prikazuje *Silazak Duha Svetoga*. Slike u Fermu datiraju se različito: Roberto Longhi je insistirao na kasnim godinama (1625.-1630.), dok Erich Shleier smatra da su nastale 1616.-1617. godine. Osim lika Stvoritelja uatici, zanimljiva je i pala u Fermu zbog izrazite sličnosti mladoga apostola lijevo uz Bogorodicu, koji na isti način uzdiže glavu kao i svetac na donjem dijelu lastovske slike.¹⁰ Ta je sličnost doista toliko izrazita da dozvoljava primjedbu kako je i Lanfranco imao konstante u svom umjetničkom razvoju koje je koristio i varirao tijekom cijele karijere. No, taj će se lik mladića pojaviti i na prikazima starozavjetne teme *Josip i Putifarova žena* (Rim, Palača Mattei, 1615.; Rim, Galleria Borghese, 1615.), te još izraženije u liku sv. Ivana Evanđelista koji pridržava žalosnu Bogorodicu na slici *Kristov uspon na Kalvariju* (Rim, San Giovanni dei Fiorentini, kapela Sacchetti, 1622.-1623.).¹¹ Uvijek su to isti likovi, nastali s osloncem na Guida Renija, koji se mogu pronaći i na Lanfranco-

vim napuljskim djelima. Na jednak način mogu se usporediti i prikazi sv. Josipa: uspoređujem lik sv. Petra na ulomku freske *La Navicella* u Loggia della Benedizione u Crkvi sv. Petra (1627.-1628.) te lik Evanđelista Luke u Napulju (Gesù Nuovo, 1635.).¹² Nažalost, lik sv. Jerolima znatno je oštećen. Prepoznajemo njegovu smionu impostaciju u prostoru leđima i bosim stopalima okrenutim gledatelju. Naslućujemo snažno lice pjenaste brade i dubokih bora poput lica sv. Augustina na slici *Krunjenje Bogorodice* u Louvresu, (1616.), sv. Antuna Opata u Beču (oko 1622.-1623.) ili sv. Andrije u Berlinu (oko 1638.).¹³

Zašto je učeni i ponosni Lastovac don Antun Bogdanović (Lastovo, oko 1599.-Rim, 1656.) odlučio da upravo slikar Giovanni Lanfranco izradi slike za glavni oltar na njegovu otoku? Istina, umjetnik je bio glasovit i cijenjen, angažiran od strane papinskoga dvora i najutjecajnijih obitelji u Rimu (Mattei, Borghese, Barberini). Možda je don Anton bio istančani esteta koji je u robusnom, dramatičnom i nekonvencionalnom slikarevu rukopisu pronašao osnovni poticaj i uvjerenje da će se upravo takvo, oporo slikarstvo svidjeti seoskoj sredini rodnoga mjesta. Stigao je u Rim 1626. godine, gdje i umro potkraj 1656. godine. Bio je svjedokom Lanfrancova uspješnoga djelovanja: upravo na početku njegova rimskoga boravka mogao je vidjeti freske u kupoli crkve Sant'Andrea della Valle, koje je Lanfranco izradio prema narudžbi Allesandra Perettija Montalta, nećaka, pape Siksta V. On je bio izabran za kardinala s naslovom sv. Jerolima degli Schiavoni, hrvatske crkve u kojoj je upravo Antun Deodat bio od 1626. godine natpop. Iako je kardinal Montalto umro 1623. godine, njegov je nećak opat Francesco Peretti Montalto, priveo kraju angažman sa slikarom naručivši, dodatno, 1629. godine i sliku *Blaženi Andrea Avellino* za istoimenu kapelu u crkvi.¹⁴ Nije bez značenja da je Jerolim Paštrić (1636.-1708.), hrvatski teolog u Rimu, ostavio bilješku o sjećanju Antuna Deodata na papu Siksta V., koji je bio hrvatskoga podrijetla iz Boke Kotorske. Prema tom zapisu znao je Antun Deodat reći »*da se spomenuti papa najprije htio prozvati imenom Ilir Prvi (Illirico I), imajući u vidu podrijetlo svojega oca.*«¹⁵ U povezanosti kardinala Allesandra Perrettija Montalta istovremeno s hrvatskom Crkvom sv. Jerolima u Rimu i sa slikarom Giovannijem Lanfrancom može se možda naslutiti ambijent i poticaji koji su definirali don Antona Bogdanovića kada je izabrao upravo toga slikara da za Župnu crkvu sv. Kuzme i Damjana na Lastovu izradi skupinu slika. Treba posebno istaknuti da je na slici prikazan i otok Lastovo, kao modrozeleno mrlja između svetačkih likova, na kojega svetac na desnom dijelu lastovske slike upire prstom. Prema tome, riječ je o zavjetnoj slici, kolektivnom *ex votu* lastovske seoske zajednice. Nekonvencionalan i posve specifičan sadržaj slike nastao je, sigurno, prema izričitoj naručiteljevoj želji koji je umjetniku mogao predočiti oblik otoka Lastova kojega je Lanfranco slikao na sredini platna tamnim mrljama na svjetlijoj plohi morske pučine.¹⁶

Dokumenti

I.

Sboro per le Mrescize p. 116 e entrata del parrocho p. 121.

Adi 1 di Luglio 1631: —

Essendosi radunato il sboro di licenza, et in presenza del Molto Ill. e Sig^o Francesco Tudisio Conte per trattare diuversij negotij publici, comparue, il Sig^o D Antonio Diodati esponendo d'hauer in deposito Ducati 121 di gsi 40 per Ducato delle entrate della Parochia di Lagosta acumulate, absente Parocho consignatili per rendergli a chi ordinaua molto Ille Archivescuo, in essecutione del S. Conciglio di Trento secundo. Sogiuongendo che ora m^o sud^o e li suoi curialisti uogliono detto denaro aplicare alla fabrica del Palazzo Archiepiscopale, priuando la propria Chiesa e Poueri del loco contra ogni ragione e uolere del S Concilio, e che percio dti ministri li fanno uiolenza etiam con letere obrobriose che facia la consegna e pero lui, per liberarsi di tante molestie e uolendo sciutare (schivare) qualche inconueniente propose di uoler dti denari impiegare per la fabrica del Altare principale nella Chiesa Parochiale, non hauendo quella, ne entrata, ne altro modo di erigerli, ne pagare artefice, et essendo mancate le elemosine per il mancamento dell'entrate, il che apreuorno (approvarono) tutti, e lodorno (lodarono) la risoluzione nemine discrepante, prometendo tutti a do Diodati che se mai da alcun Giudice Eccle^o e competente, in questa causa sara giudicato che dto denaro, sia mal impiegato, ò che fosse sforzato, àrenderlo, e che percio fosse molestato che lo solleuarano d'ogni danno et interesse non solo della somma sud^o ma ancora delle spese che facesse in liti, uiagi, ò altro per questo interesse, cosi tutto il sboro, e ciascuno in esso s'obligo. Hoc, et omni meliori modo, dando à me infrascritto Cancelliere facolta, et ordine far la scrittura publica per cautela d'esso diodati questo di et anno sud^o.

Francesco Tudisi Conte.

II.

Sboro per Ducti 121 del auanzo di entrata Parochiale in che deuo spendersi p 129

Adi 4 di bre/9 1631.

Per la pñte oblega si dichiara inanzi il Mag. ^{co} Sig^o Conte Ms Nicolo Gio di Palmotta et suoi honorandi Giudici, qualmente Gio di Bogdan Diodati confessa hauer hauuto e riceuuto Ducⁱ 121 da Steffano di Cismo, quali ha hauuto dal Arciuescouo di Ragusa e sono delle entrate della Chiesa di SS. Cosma e Damiano di Lagusta per douergli spendere nelle cose necessarie per la detta Chiesa a suo arbitrio, e con tal peso li riceua il soprado Gio, e si obliga di spendergli come di sopra, e di dar sempre conto, a chi bisognaria di dⁱ Ducⁱ 121 cusi si obliga il soprado Gio con tutti li sua beni et mobili supra.

Nicola Palmota Conte

III.

In Xpi Nomini Amen Adi 2 bre/9 1631 in Lagosta

In Tempo del Mag^{co} Siĝ Conte Ms Nicolo Gio di Palmota, e suoi honorandi Iudeci Giorgio Aletta, Gio Paulouich, et Florio di Gio in presenza loro. Essendo radunato il sboro Generale dauanti la Chiesa di Sⁱ Cosmo e Damiano per trattare diuersi negotij publici, e fra le altre cose tutti unitamente stabilirono nemini discrepante che li Ducati 121 auanzati dalle entrate di questa Parochia nel tempo che non fu il uero Parocho, *si spendano per la pitura del Altare fabricato di nuouo nella Chiesa di Sti Cosmo e Damiano di Lagosta*, per essere cosa la piu necessaria in d^{ta} Chiesa, e che tal carico si dia al R Siĝ D Antonio Diodati accioche *faccia fare la piura à Roma di qualche ualent homo con Commissione, non bastando dti Ducati 121 che spenda, e piu accioche si habbia cosa fina.*

Nicola Palmota Conte

IV.

Adi 28 february 1633

Dauanti il Magco Siĝ Conte Ms (Messer) Andrea Basegl, Giorgio Aletta, e Gio Paulovich Giudici del anno passato confessorno che *li quadri sei furono mandati da D Antonio Diodati di Roma, e posti sopra l'Altare Grande li quali quadri ouer piture, sono stati comprati alli sopradti denari, et il Mag^{co} Siĝ Conte sudto con il suoi Giudici aprourno il Conto mandato da Roma da Siĝ Diodati per bono e giusto, il quale conto appare registrato nel pñte Libro a fo 26 A tergo*

Andrea Basegli Conte.

V.

Segue il Conto delli Ducti 121 f 26 A tergo

Adi primo Marzo 1633.

Di mandato del Magco Siĝ Conte Ms Andrea Basegli e suoi honorandi Giudici si registrano l'Infrascritti Conti ad istanza di Gio Didati.

Noi Camillo, e Guido del Palagio di Roma facciamo fede qualmente hauuiamo pagato per ordine, e conto del Siĝ D Antonio Diodatti le infrascrite partite, e dato gliene debito nel suo Conto al nostro quaderno di Cassa segnato G a carte 254:

Adi 14 Aprile 1632 *scⁱ cinquanta* di moneta pagati con ordine del detto Siĝ Antonio Diodati *al Siĝ Cau^{re} Gio Lanfranco* porto cont disse *per alcuni quadri che fa per la Comunita, e Chiesa di Lagosta* et adi 21 d^{to} *si quindecim* moneta pagata con ordine come sopra *a Gio Scriuelle Pitore* per d^{io} Conto disse *a Conto di quadri, che deue fare*, e adi 21 Giugno *si cinquanta mta* pagati con ordine come sopra *al Cau-*

a^{re} Gio Lanfranco porto contij disse *a bon conto di una Pittura che fa per la Chiesa di Lagosta*, e adi 6 Agosto *si dicci m^{ta} pagata* come sopra *al d^{to} Cauare Lanfranco per Pitture*, e adi 27 d^{to} *si dieci pagati* con ordine come sopra *a Gio Scriuelli Pittore* disse *per resto, et intero pagamento di due Quadri per la Chiesa di Lagosta*. Et in fede del uero la presente sara firmata di mano del nostro Siĝ Guido go: di 27 Otom^{brc} 1632

Cam^o, e Guido del Pelagio

Io Christoforo Starani faccio fede che la soprad^{ta} mano e del Siĝ Camilo, Guido del Palagio Banchiere, et in fede per manu propria.

Io Gio Luca Antizza faccio fede che la soprad^{ta} mano, e del Siĝ Camile, e Guido del Pelagio, et in fede per la sottoscrizione di manu propria.

VI.

Sabatto adi 14 Agosto 1632

Ancona una cassetta lunga de un Quadro libre trentatre al Siĝ Marino Lalich dal Siĝ Antonio Diodati franco con giulij trentatre, et per la consegna baiochi settanta.

Partita cauata del Libro delle poste del Sig Orsato Maggalotti da me Gio Lucca Antizza

Andrea Basegli Conte.

(Navedeno prema: Frano Radić, Povijesno-umjetničke bilješke sa dalmatinskih ostrva, u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini VII*, Sarajevo 1895., 358-361.). Radić je dokumente prepisao iz rukopisne knjige »Dei Diuersi dell' Uniuersita di Lagosta«, koja je bila vlasništvo gosp. Frana Ivančevića Gjurova u Korčuli.

Bilješke

1

The Croats-Christianity, Culture, Art, (ur. V. Marković), Zagreb-Vatikan, 1999., str. 512-513., kat. jed. 88 (R. Tomić). Slikar je uz potpis dodao i titulu »eques«, jer je 1631. godine bio proglašen vitezom Akademije sv. Luke (principe dell' Accademia di San Luca). Usp. La pittura in Italia, Il Seicento II (ur. M. Gregori & E. Schlier), Milano, 1989., str. 781.

2

Hrvatski biografski leksikon, 2, Zagreb, 1989., str. 68-69.

3

Io parto per Roma per alcuni affari e pero non posso servir le ne accettare... ne elletione fatta in persona mia il che mi dispiace somamente essendo io desideroso di impiegarme tutto nel servito della mia cara patria alla quale son obligato per l'affeto che mi ha mostrato, io doppo che sbrigato le cose mie di Roma penso di ritornare alla patria piacendo a Dio et al hora impiegarme tutto per il bene di quella... Da Ragusa adi 26 aprile 1631 Diversa Lagosta 16, 113. (Državni arhiv Dubrovnik). Nav. prema **C. Fisković**, Lastovski spomenici, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 16/1966., str. 33, bilješka 115.

4

M. Lucijanović, Lagosta-Lastovo, u: *Manuale del Regno di Dalmazia*, VI-VII/1876., str. 137; **G. Gelcich**, Dello svilippo civile di Ragusa, 1884., str. 108.; **J. Modrić**, La Dalmazia, Torino, 1892., str. 162. Tako je pisao i A. Dudan. Usp. **A. Dudan**, La Dalmazia nell'arte italiana II, Milano, 1922., str. 396.

5

The Croats-Christianity, Culture, Art, (ur. V. Marković), Zagreb-Vatikan, 1999., str. 512-513., kat. jed. 88 (R. Tomić). I tu je zapisano da je Lanfranco autor središnje pale.

6

E. Schleier (ur.), Giovanni Lanfranco, Un pittore barocco tra Parma, Roma e Napoli, Milano, 2001., str. 373-375., kat. jed. D 27, f. D27, str. 42, f. 22.

7

E. Schleier, Affreschi sconosciuti del Lanfranco a Frascati, u: *Paragone*, 171/1964., str. 59-63.

8

L'Ida del Bello, Viaggio per Roma nel seicento con Giovanni Pietro Bellori, Tomo II, Rim, 2000., str. 365-367; **E. Schleier** (ur.), Giovanni Lanfranco, Un pittore barocco tra Parma, Roma e Napoli, Milano, 2001., str. 40-41., 222-223., kat. 58.

9

I. Toesca, Note sul Lanfranco nella Cappella Bongiovanni in Sant'Agostino di Roma, u: *Bollittino d'Arte*, XLIV, str. 337-346.

10

E. Schleier (ur.), Giovanni Lanfranco, Un pittore tra Parma, Roma e Napoli, Milano, 2001., str. 184-187., kat. 42. Lanfrancova slika *Silazak Duha Svetoga* u Femu utjecala je na oltarnu palu (kompozicija, fizionomije likova, kolorit) koju je 1653. godine izradio i potpisao Domenico Peruzzini za dominikansku crkvu u Čelopecima kraj Dubrovnika. Usp. **K. Prijatelj**, Dvije slike Domenica Peruzzinija u Dubrovniku i okolici, u: *Studije o umjetinama u Dalmaciji IV*, Zagreb, 1983., str. 91-95.; **Claudio Pizzorusso**, La pittura del Seicento nelle Marche, u: *La pittura in Italia*, Il Seicento I (ur. M. Gregori & E. Schleier), Milano, 1989., str. 389.

11

E. Schleier (ur.), Giovanni Lanfranco, Un pittore tra Parma, Roma e Napoli, Milano, 2001., str. 34., f. 9, str. 41., f. 20., str. 122-123., kat. jed. 13.

12

E. Schleier (ur.), Giovanni Lanfranco, Un pittore tra Parma, Roma e Napoli, Milano, 2001., str. 43., f. 22.

13

E. Schleier (ur.), Giovanni Lanfranco, Un pittore tra Parma, Roma e Napoli, Milano 2001., str. 148-149., str. 222-223., kat. jed. 58, str. 300-301., kat. jed. 93.

14

A. Castamagna, La cupola di Sant'Andrea della Valle, u: Giovanni Lanfranco, Milano, 2001., str. 71-74.

15

J. Burić, Hrvatsko podrijetlo pape Siksta V., u: *Hrvatska revija*, 1/1960., str. 59.; **isti**, Kanonici hrvatskog kaptola sv. Jeronima u Rimu (1589-1901), u: *Radovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu*, III-IV/1971., str. 111.

16

The Croats, Christianity, Culture, Art (ur. V. Marković), Zagreb-Vatikan, 1999., str. 512-513., kat. jed. 88.

Summary

Radoslav Tomić

Paintings of Giovanni Lanfranco on the Island of Lastovo

The main stone altar in the parish church of St Cosmas and St Damian in Lastovo bears a polyptych composed of six paintings. The central panel shows the patrons of Lastovo, St Cosmas and St Damian, protecting the island, which is depicted above them. The attic of the altar contains an image of God the Father, while the side panels, lined in two rows, include smaller images of St Jerome, St Peter and St Paul. On the middle painting, there is a signature of Roman painter Giovanni Lanfranco (Parma, 1582 — Rome, 1647): EQ Ios LANFRANCVS. On the basis of stylistic analysis and the reading of archival materials published in 1895 by Frano Radić, painter Lanfranco has been attributed with three additional paintings on the altar. Besides the central, signed panel, he is the author of the attic painting with the images of God the Father, St Joseph, and St Jerome. The two paintings of St Peter and St Paul were, according to the documents, made by an otherwise unknown master, Giovanni Scrivelli. The paintings were commissioned with the money collected in 1631 on the island of Lastovo and were ordered by don Anton Bogdanović-Deodat (Lastovo, ca. 1599 — Rome, 1656), who lived from 1626 in Rome and served there as archpriest in the Croatian church of St Jerome. The Council of Lastovo, namely, accepted on 2 November 1631 the proposal of Bogdanović, who offered to order in Rome the paintings for the main altar in the parish church. The paintings were finished and artists paid by 21 July 1632. Lanfranco obtained 110 and Scrivelli 25 gold pieces.

The article further analyses the artistic quality and the stylistic features of Lanfranco's paintings on Lastovo, which were created at the pinnacle of his career and merit an outstanding place among the imported pieces of art in the first half of the seventeenth century, in Republic of Dubrovnik and all of Dalmatia alike.

Giovanni Lanfranco, sv. Kuzma i sv. Damjan, Lastovo, Župna crkva sv. Kuzme i sv. Damjana, glavni oltar.

Giovanni Lanfranco, Bogorodica s Djetetom, sv. Antom Opatom i sv. Jakovom Starijim, Beč, Kunsthistorisches Museum.

Giovanni Lanfranco, *La Navicella* (fragment), freska, Rim, sv. Petar, loggia della Benedizione.

Giovanni Lanfranco, *Uhode se vraćaju iz obećane zemlje*, Los Angeles, J. Paul Getty Museum.

Giovanni Lanfranco, sv. Josip, Lastovo, Župna crkva sv. Kuzme i sv. Damjana, glavni oltar.

Giovanni Lanfranco, sv. Jerolim, Lastovo, Župna crkva sv. Kuzme i sv. Damjana, glavni oltar.

Giovanni Lanfranco, Bog Otac, Lastovo, Župna crkva sv. Kuzme i sv. Damjana, glavni oltar.

Giovanni Lanfranco, Bog Otac, Fermo, Pinacoteca Comunale.